

CENTRE UNESCO DE CATALUNYA
UNESCOCAT

PREMI LINGUAPAX 2010

Divendres, 21 de maig, 12.30
Aula Capella, Universitat de Barcelona

Parlament de Robert Phillipson

És estimulant saber que els esforços catalans per promoure la justícia lingüística gaudeixen del suport de referents de l'opinió pública mundial; el Dalai Lama ha dit: "Totes les comunitats lingüístiques tenen el dret a preservar el seu patrimoni cultural i lingüístic"; Nelson Mandela ha afirmat: "La idea de formular drets humans lingüístics és una tasca magnífica, que s'hauria d'haver emprès fa temps". Però, tot i que les paraules són "la droga més potent utilitzada pel gènere humà" (Rudyard Kipling), nosaltres, sobretot els acadèmics, hem de recordar que "les paraules no són fets", com diu un personatge d'una obra de Shakespeare. Per tant, si d'una banda els ideals nobles s'han de verbalitzar – cosa que tant el professor Siguan com jo mateix hem fet en forma de llibres, per intentar fer avançar la política lingüística europea i reforçar la diversitat lingüística –, per l'altra, els objectius de pau i justícia lingüística només es poden aconseguir, localment i globalment, a través de l'acció. La injustícia lingüística sempre està vinculada a la manca de poder polític i econòmic. Per tant, els reptes són immensos. Agraeixo a Linguapax – Centre UNESCO de Catalunya els seus esforços constants per posar de relleu que la política lingüística pot contribuir a la pau arreu del món. Em sento honrat de ser particip, en alguna mesura, d'aquest procés.

Avui es tanca el cercle de la meva trajectòria professional en l'ensenyament de llengües i en política lingüística, tot i que espero que aquest cercle es continuï expandint sempre. El 1964, quan tot just havia sortit de la Cambridge University, on vaig estudiar francès, alemany i dret, vaig començar a treballar al servei del British Council. Es tracta del servei públic oficial mitjançant el qual el govern britànic promou els interessos britànics arreu del món, especialment a través de l'ensenyament de l'anglès. Suposo que l'Institut Cervantes fa una feina semblant. Després d'haver estudiat espanyol a Londres durant un mes, vaig rebre formació per ensenyar al British Institute de Madrid per part d'un personatge al vell estil colonial britànic, i ben aviat em vaig trobar impartint classes a alumnes espanyols.

Eren molt tolerants amb els meus esforços per animar un ensenyament conductista, monolingüe i pseudocomunicatiu. Jo vaig aprendre moltes coses – si més no, em vaig adonar que estava realment poc qualificat – en canvi, dubto que els meus joves alumnes aprenguessin gaire. He de confessar que tenia molt poca consciència de per què l'anglès era una llengua dominant a escala internacional. Era senzillament una part de la meva formació imperial britànica que no m'havia qüestionat mai.

M'he assegurat que les meves obres recents sobre imperialisme lingüístic, drets lingüístics i política lingüística, es basin en una perspectiva històrica sòlida i en una erudició multidisciplinària. Més de 21 milions de persones van emigrar des del Regne Unit entre el 1815 i el 1915. La majoria va anar als Estats Units, altres a

Canadà, Austràlia, Nova Zelanda, i molt menys a Sud-àfrica, totes elles portadores de la llengua anglesa. L'imperi colonial – l'Índia, moltes zones d'Àfrica, i altres – era un projecte d'imperi global addicional, que comportava també el trasllat de l'anglès. El British Council (que personalment vaig abandonar l'any 1973) va ser creat els anys trenta per copiar el que estaven fent els governs feixistes a Alemanya i Itàlia. Aquests últims havien demostrat la capacitat de la propaganda cultural per promoure eficaçment els interessos nacionals a l'estranger. La col·laboració britànica amb l'Espanya feixista als anys seixanta, el meu primer contacte amb Espanya, concorda amb la diagnosi de George Orwell sobre la complicitat de Gran Bretanya amb el feixisme durant la Guerra Civil espanyola. Segons ell, que la va veure des de dins com a soldat a Catalunya i que va denunciar el paper decisiu que hi van tenir el poder militar i la crueltat cínica dels qui detentaven el poder econòmic, es tractava d'una guerra de classes. L'experiència bèl·lica el va fer més conscient del frau i del rentat de cervell al qual es prestaven els mitjans de comunicació i de l'enorme distància entre els ideals i la crua realitat. Crear societats democràtiques que respectin la diversitat, inclosa la diversitat lingüística, és un projecte incomplet a la major part del món.

Algunes de les anàlisis més lúcides sobre la mentalitat occidental que ha portat els europeus a colonitzar la resta del món provenen de colonitzats: Franz Fanon, un psiquiatra negre del Carib que va experimentar el colonialisme i el racisme francesos i la guerra d'alliberament algeriana (jo vaig treballar a Algèria del 1965 al 1968), i Ashis Nandy, un savi indi amb formació en psicologia clínica. Aquest últim és un dels nombrosos brillants acadèmics indis, vaig tenir el privilegi de treballar amb ell en temes d'educació multilingüe i qüestions de política lingüística. Estudis meticolosos demostren que el colonialisme va perjudicar els colonitzadors, sobretot els britànics i els francesos, tant profundament com va traumatitzar els pobles colonitzats d'Àfrica, Àsia, Australàsia i les Amèriques. Aquest pensament occidental patològic ha arribat al seu extrem amb la creença dels grups dirigents dels Estats Units d'Amèrica segons la qual estan cridats per un Déu cristià a imposar els seus valors a tot arreu, fins i tot per la força militar, si calgués. Això es manté de manera continuada des del 1945. Els acadèmics nord-americans defineixen els EUA com una societat de la guerra (warfare), en comptes d'una societat del benestar (welfare). I els britànics – pensem en Margaret Thatcher o en Tony Blair- acostumen a confirmar aquesta visió. La Unió Europea i els EUA es reuneixen cada any en una cimera que coordina la política econòmica i exterior – la qual cosa vol dir que els nostres governs fan el que els Estats Units els demanen. La majoria dels comissaris de la UE es van formar parcialment als EUA. Estem imposant els nostres valors, el nostre sistema social i econòmic i les nostres llengües a altres pobles. Aquest pensament constitueix un problema tant al món neoliberal i neoimperial d'avui com en segles passats; les úniques diferències responen a les noves formes de rapacitat corporativa i tecnològica, diferents maneres d'imposar i legitimar les injustícies, noves maneres d'influir l'opinió pública com les que va conèixer George Orwell de primera mà a Catalunya i va convertir en una obra creativa memorable. Hem anat des del "tots els animals són iguals" de l'*Animal Farm* a l'igualmente fraudulent "totes les llengües són iguals". La *novaparla* de 1984 és ara el capgirament de la "llibertat" i la "democràcia" de Bush i Obama.

Al segle XXI tenim els mateixos problemes i reptes. El destí de les llengües del món està molt condicionat per forts interessos corporatius. Ni els governs ni la UE prioritzen la política lingüística. Molts dels guardonats amb el Premi Linguapax que van tenir una gran influència en el meu propi desenvolupament personal i acadèmic – Joshua Fishman, Neville Alexander i sobre tot Tove Skutnabb-Kangas, la meua dona i sovint coautora – han anat generant no només discursos sobre el plurilingüisme, sinó també accions per contribuir a un món més just.

Així doncs, és l'anglès el problema número u? És clar que no, no hi ha res intrínsecament demoníac en cap llengua que la porti a fer només el mal.

Es pot influir en la política lingüística, com els catalans saben prou bé. Jo no estic "en contra" de l'anglès, funcionant com funciona diàriament en quatre llengües. Però sí que estic en contra de l'ús que es fa de l'anglès en molts contextos, tant a les societats industrialitzades com al món postcolonial. És el govern d'Estats Units que fa un ús pervers de l'anglès, tot i que hi ha nombrosos ciutadans nord-americans brillants, i entre ells molts acadèmics, fins i tot acadèmics que treballen en l'àmbit de les polítiques lingüístiques, que estan treballant per a un món més just, i els esforços dels quals informen les meves anàlisis.

També hi ha molts senyals esperançadors. Tove i jo hem conegut de primera mà com s'està desenvolupant l'educació multilingüe basada en la llengua materna a l'Índia, al Nepal i a algunes zones d'Àfrica. A Maurici s'ha canviat de percepció i s'entén que es pot utilitzar una llengua criolla tant per a l'alfabetització bàsica com per gestionar afers de govern. L'Acadèmia Africana de les Llengües actualment està tenint un paper fonamental en la promoció de la diversitat. A l'extrem nord d'Europa els drets lingüístics dels sami són cada cop més respectats, mitjançant la possibilitat de rebre educació en una de les llengües sami des del nivell de les llars d'infants fins a l'universitari, inclòs. Els governs nòrdics s'han compromès a garantir que l'augment de l'ús de l'anglès no vagi en detriment del danès, el finès, l'islandès, el noruec o el suec.

Hi hauria d'haver mesures de política lingüística explícites i proactives que asseguressin un equilibri saludable entre el manteniment de les llengües locals per a tots els usos locals, i el desenvolupament de la competència en llengües internacionals per a altres fins. Malauradament als països del nord l'èmfasi recau sobre l'anglès, com és el cas a tot Europa, de fet, com si fos l'única llengua franca, l'única llengua que es necessita per a qüestions internacionals, la qual cosa, evidentment, no té sentit. Aquesta falsa creença reflecteix la ignorància de molts responsables polítics sobre la realitat i la complexitat de la política lingüística. El resultat és que en molts països està baixant l'aprenentatge d'altres llengües estrangeres, la qual cosa és preocupant alhora que delata poca visió, tot això a banda de l'oblit sistemàtic de les llengües minoritàries immigrades.

Aquests fets són provocats en part per la manera de funcionar de la Unió Europea, és a dir de la distància entre el suport retòric al multilingüisme i la manera en què les polítiques de la UE realment reforcen una jerarquia lingüística al capdamunt de la qual ara hi ha l'anglès i abans hi havia el francès. Mentre feia treball de camp per al meu llibre sobre les polítiques lingüístiques europees, un traductor espanyol a la UE em va dir, no sense ironia, que tot i que la UE produeix documents en totes les llengües oficials, que ara són 23, els textos s'escriuen en un "francès a penes disfressat". Bé, actualment gairebé tots apareixen en un anglès no dissimulat. L'aprovació de l'ús del basc, del català/valencià, del gaèlic irlandès i de l'escocès en determinats contextos és un petit pas cap a la direcció correcta. L'anglès ha esdevingut la llengua franca usada per defecte en les operacions internacionals de les institucions europees i en els esborranys dels documents de la UE. Possiblement Antonio de Nebrija aprovaria aquest exemple d'una llengua de poder que es fa normativa i hegemònica. Es tracta d'una evolució inquietant del dogma de Rivarol del segle XVIII: "Ce qui n'est pas clair n'est pas français" (el que no és clar no és francès), simplement la llengua de països veïns poc importants.

Aquesta mena de mantres no tenen res a veure amb la salvaguarda de la diversitat lingüística, i mai han servit per res més que no sigui consolidar el poder dels parlants de la llengua dominant del moment.

Malgrat que la política lingüística formi part integrant de totes les activitats de la UE, les qüestions lingüístiques són tan delicades políticament que rares vegades se'n parla de manera explícita. En qualitat de ministre d'afers exteriors, Ana Palacio va fer una crida al diari *El País* perquè s'explicitessin les qüestions relatives a la política lingüística, però vosaltres deveu saber millor que jo si ho va fer només per al consum intern o si es tracta de quelcom que el govern espanyol tirés endavant al si de la UE. Quan el multilingüisme ha estat al centre del debat, com per exemple quan el Parlament europeu estava avaluant l'última iniciativa de la Comissió, les propostes de reforçar l'elaboració d'una política lingüística han estat sabotejades pels nacionalistes lingüístics. Aquests últims no volen reconèixer els drets lingüístics de les minories, ni al sistema de la UE ni enlloc. La UE va encarregar algunes recerques i activitats importants, però aquestes feines triguen temps, i no se sap si hi haurà prou diàleg entre els responsables polítics i els finançadors i si es traduiran en acció. La interacció entre acadèmics i polítics és feble a molts països europeus. I atès que les institucions europees no són capaces d'estar a l'alçada dels seus propis principis a favor d'una gestió equitativa del multilingüisme, i que no hi ha cap equip d'euròcrates que siguin especialistes qualificats en política lingüística, moltes de les seves "accions" acaben reforçant l'anglès en detriment de les altres llengües. Per tant, cal esmerçar més esforços per canviar aquesta situació.

Permeteu-me concloure amb el pensament profund de Paulo Freire:

En la mesura que ens fem capaços de transformar el món, de donar noms als nostres entorns, d'aprehendre, de donar sentit a les coses, de decidir, d'escollir, de valorar, i finalment d'*eticitzar* el món, el nostre moure'ns dins seu i de la història involucra necessàriament els somnis per a la realització dels quals lluitem. Per tant, la nostra presència al món, que implica elecció i decisió, no és una presència neutral.

Així és com pot contribuir a la pau el reconeixement i la construcció de la diversitat lingüística. Es necessiten tots els nostres esforços. Gràcies per haver-me donat aquesta ocasió d'adreçar-me a vosaltres.